

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Luchtaanvallen en leiderschap

Barack Obama, IS, en het probleem van multilateraal leiderschap

Janssens, R.

Publication date

2014

Document Version

Final published version

Published in

Atlantisch Perspektief

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Janssens, R. (2014). Luchtaanvallen en leiderschap: Barack Obama, IS, en het probleem van multilateraal leiderschap. *Atlantisch Perspektief*, 38(8), 4-8.
<https://www.jstor.org/stable/48581171>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Luchtaanvallen en leiderschap

Barack Obama, IS en het probleem van multilateraal leiderschap

Ruud Janssens

Na beëindiging van de Amerikaanse militaire aanwezigheid in Irak in 2011 en met de sterk verminderde aanwezigheid in Afghanistan in het vooruitzicht, leek Obama's idee van een kleinere rol van de Amerikaanse krijgsmacht op het wereldtoneel werkelijkheid te worden. De snelle opkomst van Islamitische Staat en de daaropvolgende reactie zorgden voor twijfel. Wat zijn Obama's beweegredenen om toch weer in te grijpen? Welke rol speelt de Amerikaanse publieke opinie? En wat is Obama's bewegingsruimte, nu beide delen van het Congres in meerderheid in handen zijn van de Republikeinen?

Afgelopen juni uitten voormalig vicepresident Dick Cheney en zijn dochter Liz Cheney, voormalig staatssecretaris voor het Nabije Oosten, hun zorgen over het buitenlands beleid van president Barack Obama in het Midden-Oosten. In *The Washington Post* verweten zij de president dat hij over een gedecimeerd Al-Qaida sprak en over een afbouw van de oorlog, terwijl terreurorganisatie Islamitische Staat (IS, ISIS of ISIL) steden in Irak veroverde en gebieden bezette die tot voor kort onder controle stonden van Amerikaanse militairen. Obama, schreven de Cheneys, sprak ondertussen over klimaatverandering en speelde golf. Hij liet Irak en andere bondgenoten in het Midden-Oosten in de steek en liet toe dat Rusland een grotere rol in Syrië ging spelen, terwijl Iran dat ook doet in Irak. De Cheneys schreven: "Zelden heeft een Amerikaanse president het mis gehad over zo veel zaken ten koste van zoveel mensen".¹ Ook tijdens de recente campagnes voor de tussentijdse verkiezingen in de Verenigde Staten probeerden Republikeinse kandidaten voor het Congres meer stemmen te winnen door de president op zijn IS-beleid aan te vallen. De Republikeinse Senaatskandidaat in New Hampshire, Scott Brown, beweerde zelfs dat "radicale terroristen dreigen de val van [de Verenigde Staten] te veroorzaken".²

Steun van de bevolking

Het beleid van president Obama om door middel van luchtaanvallen de macht van IS te beperken, terwijl grondtroepen uit de regio de terreurgroep moeten verslaan, kreeg veel kritiek te verduren. Obama's beleid lijkt inconsistent, want nadat hij eerst Amerikaanse troepen uit Irak terugtrok, stuurt hij nu weer de Amerikaanse luchtmacht en militaire adviseurs naar Irak en de regio. Begin november verdubbelde hij zelfs het aantal Amerikaanse militaire adviseurs in Irak van 1.500 tot 3.000. Minister van Defensie Chuck Hagel nam eind november ontslag, maar het is niet duidelijk of hij dat deed omdat hij de opkomst van IS niet goed had ingeschat, of omdat president Obama zijn beleid gaat veranderen (in Afghanistan mogen Amerikaanse militairen sinds kort niet alleen als adviseur optreden, maar ook meevechten tegen de taliban). In dit artikel licht ik toe welke afwegingen Obama maakt en waarom hij tegen IS een terughoudend optreden prefereert.

Volgens diverse opiniepeilingen is er overigens weinig steun onder de Amerikaanse bevolking voor de kritiek op Obama en zijn IS-beleid (Scott Brown verloor de verkiezingen, maar dat had misschien ook andere oorzaken). Ten eerste is er onder de Amerikaanse bevolking weinig belangstelling voor IS. Volgens een Gallup-opiniepeiling uit oktober jongstleden

vond slechts vijf procent van de Amerikaanse kiezers IS het belangrijkste onderwerp van de tussentijdse verkiezingen. De onderwerpen die het hoogst scoorden waren de economie (17%), ontevredenheid over de overheid (16%) en werkloosheid (10%).³ Obama's keuze om alleen Amerikaanse luchtaanvallen tegen IS in te zetten kon volgens diverse opiniepeilingen op steun rekenen.

Volgens een CNN-opiniepeiling steunde eind september nog een minderheid van 45% van de ondervraagden het beleid (terwijl 49% het afkeurde), maar volgens peilingen van zowel ABC/*The Washington Post* als Harris, beide uitgevoerd in oktober, steunde 70% van de ondervraagden het beleid van de luchtaanvallen. Volgens de ABC/*The Washington Post*-peiling was 53% van de ondervraagden voor het sturen van militaire adviseurs naar Irak (en 44% was tegen) en volgens de peiling van Harris was 41% tegen het sturen van Amerikaanse grondtroepen naar Irak (en 40% voor).⁴

Strategische en tactische afwegingen van Obama

Het zal voor president Obama ongetwijfeld een prettig idee zijn dat een duidelijke meerderheid van de Amerikaanse

bevolking zijn beleid tegen IS steunt (ook al omdat hij het recentelijk helemaal niet zo goed doet in opiniepeilingen). Obama's keuze om zich vooral op Amerikaanse luchtaanvallen te richten en geen Amerikaanse grondtroepen in te zetten is echter hoofdzakelijk ingegeven door zijn visie op de rol van de Verenigde Staten in de wereld en zijn ervaringen als president met de militaire operaties in Irak en Afghanistan.

Achtergrond van Obama's beslissingen

Al in 2008, als kandidaat voor het presidentschap, uitte Obama zijn overtuiging dat de Verenigde Staten opereren in een multilaterale wereld, waarin problemen uitsluitend door internationale samenwerking opgelost konden worden. President George W. Bush was een voorstander van het idee dat de Verenigde Staten internationaal konden samenwerken, zolang andere landen maar het Amerikaanse leiderschap zouden volgen. Obama gelooft ook in Amerikaans leiderschap, maar meer op voet van gelijkheid met andere landen. Zo gaf hij tijdens een speech in Berlijn in juli 2008 aan dat problemen als klimaatverandering, nucleaire proliferatie, drugs, armoede en genocide internationale problemen zijn, die ook alleen via internationale samenwerking bestreden

[Amerikaanse F18-gevechtsvliegtuigen maken zich op om vluchten uit te voeren. President Obama prefereert een terughoudende aanpak van IS, door zijn interventie te beperken tot het luchtwapen \(foto: U.S. Navy/Chris Cavagnaro\)](#)

kunnen worden. Eenmaal president bracht Obama deze overtuiging van de noodzaak tot internationale samenwerking ook tot uiting. Hij probeerde een internationaal milieubeleid op te zetten, sloot een verdrag met Rusland om de proliferatie van kernwapens verder tegen te gaan en probeerde wereldwijd de relaties met moslims te verbeteren.

De ervaringen die de Verenigde Staten met de militaire operaties in Afghanistan en Irak opdeden waren minstens zo belangrijk als de multilaterale uitgangspunten van Obama. Journalist Bob Woodward schetste in zijn boek *Obama's Wars* de ontevredenheid van de president met militaire operaties in beide landen. Het ging daarbij vooral om de militaire strategie en de internationale samenwerking tijdens de operaties. Obama verwachtte een grotere bijdrage van bondgenoten, vooral van NAVO-partners, maar die kwam er niet. Het viel Obama op dat als er bondgenoten in de regio's waren, ze niet in de planning of uitvoering van militaire operaties werden opgenomen. Zijn militaire commandanten

*Obama gelooft
in Amerikaans
leiderschap, maar op
voet van gelijkheid*

legden uit dat de meeste bondgenoten beperkingen oplegden aan de inzet van de troepen, variërend van dat hun troepen niet van de basis af mochten, of geen troepen uit andere landen hulp mochten bieden, tot aan de eis dat de politieke

leiders van de bondgenoten eerst toestemming moesten geven voordat er tot actie over mocht worden gegaan, ook in noodsituaties. Kortom: de Amerikaanse militairen voerden liever hun eigen operaties uit en rekenden niet op de hulp van bondgenoten.⁵

Obama verschilde met zijn militaire adviseurs van mening over de vraag of de oorlogen in Afghanistan en Irak wel te winnen waren. In eerste instantie volgde Obama het advies om meer militairen te sturen naar bepaalde regio's in beide landen, maar toen bleek dat meer militairen niet automatisch meer veiligheid in en controle op het gebied betekende, kwam Obama tot het inzicht dat deze conflicten niet op militaire wijze te winnen waren. Hij vroeg zijn militaire top hoeveel militairen in de regio tot succes zouden leiden en vond een troepenmacht van 100.000 soldaten voor alleen al Afghanistan voor meerdere jaren onacceptabel. Het probleem was niet alleen het aantal Amerikaanse militairen in beide landen, maar ook dat er naar Obama's idee geen duidelijk politiek en militair doel was gedefinieerd. Hij vroeg

zich af wanneer de Taliban of Al-Qaida verslagen zouden zijn en hij vond dat de Verenigde Staten niet over de middelen beschikten om de "perfecte natiestaat" in Afghanistan op te bouwen. Uiteindelijk kwam het er voor Obama op neer dat hij niet bereid was om zich te binden aan, zoals hij het zelf formuleerde, een strategie om opstandelingen te verslaan die \$1 biljoen zou kosten en tien jaar zou duren. Een dergelijk militair plan zou, vond Obama, betekenen dat de Verenigde Staten weinig anders meer zouden kunnen ondernemen: "[the military plan] compromises our ability to do anything else. We have things we want to do domestically. We have things we want to do internationally".⁶

Bredere strijd dan alleen IS

Obama had niet alleen problemen met zijn militaire commandanten, maar ook met de regeringsleiders in Irak en Afghanistan. De Iraakse premier Nouri al-Maliki had besloten, ondanks de steun die hij in eerste instantie van de Amerikaanse regering kreeg, zich meer op samenwerking met Iran te richten. In eigen land voerde hij een voorkeursbeleid ten gunste van de sjiitische meerderheid, boven de soennitische minderheid. Maliki wilde geen Amerikaanse troepen meer in Irak, ook geen militaire adviseurs nadat de meerderheid van de Amerikaanse troepenmacht zich uit Irak had teruggetrokken. Uiteindelijk heeft Obama mogelijk Amerikaans militair optreden tegen IS gekoppeld aan het verdwijnen van Maliki als regeringsleider, hetgeen lukte.

Obama had een soortgelijke ervaring in Afghanistan, waar president Hamid Karzai weigerde een veiligheidsverdrag met de Verenigde Staten te sluiten, waardoor er dreigde ook geen Amerikaanse militaire aanwezigheid te zijn nadat de hoofdmacht het land had verlaten. Obama hoopt nu met de nieuw gekozen leiders in Irak, Haider al-Abadi, en Afghanistan, Ashraf Ghani Ahmadzai en Abdullah Abdullah, wel een dergelijk verdrag te kunnen sluiten. Deze twee voorbeelden geven aan dat zowel Obama's uitgangspunt van internationale samenwerking niet makkelijk realiteit wordt, als dat Amerikaanse militaire aanwezigheid eerder tot verzet leidt dan tot het idee dat de Verenigde Staten de lokale situatie onder controle kunnen krijgen.

De tactische beslissing om IS te bestrijden met enerzijds een combinatie van Amerikaanse luchtaanvallen en militaire adviseurs en anderzijds lokale grondtroepen is een keuze die de regering-Obama ook in andere conflicten met islamitische terroristen toepast. IS trekt veel aandacht in de media, door het grote gebied in Syrië en Irak waarin de strijders actief zijn, de onthoofding van westerse gevangenen en de massa-executies van mensen die geen aanhangers zijn van de

soennitische islam. Voor de Amerikaanse regering gaat het conflict met moslimterrorisme echter ook om Al-Qaida, de taliban in Pakistan en Afghanistan, Boko Haram in Nigeria, Al-Shabaab in Kenia en Somalië en verschillende groepen in Zuid-Soedan. De VS bestrijdt deze bewegingen op dezelfde manier als IS.

Afgelopen mei gaf Obama een speech op West Point, de officiersopleiding van de Amerikaanse landmacht, waarin hij benadrukte dat zelfs als je de beste krijgsmacht ter wereld hebt, niet alle problemen met militaire inzet zijn op te lossen. Obama's pleidooi ligt in het verlengde van zijn eerdere uitspraken tegen de neiging van zijn voorganger George W. Bush om militair te interveniëren (of daar mee te dreigen), de bereidheid om te onderhandelen met vijandige regimes (zoals Noord-Korea en Iran) en de pogingen om de relaties met islamitische landen te verbeteren.

Hillary Clinton, Obama's eerste minister van Buitenlandse Zaken, onderhield niet alleen contacten met buitenlandse regeringsleiders, maar probeerde ook de bevolking in andere landen te benaderen om gemeenschappelijke belangen te benadrukken. Clintons benadering past in het kader van het concept van *soft power*. *Soft power* is het idee dat de in-

vloed van de Verenigde Staten op langere termijn gebaseerd zou moeten zijn op de aantrekkingskracht van Amerikaanse idealen met betrekking tot de rechten van individuele burgers en internationale samenwerking. Militair optreden zou afbreuk kunnen doen aan die aantrekkingskracht. Als Barack Obama in termen denkt van *soft power* (ook wel *smart power* genoemd, als het bewust deel uitmaakt van overheidsbeleid), dan zal hij zich (moeten) realiseren dat een aantal kwesties de reputatie van de Verenigde Staten in de wereld geschaad heeft. De mogelijke rol van Amerikaanse *soft power* wordt ernstig beperkt door het voortbestaan van de gevangenis op Guantanamo Bay (Obama kan zijn belofte om de gevangenis te sluiten niet inlossen omdat het Congres dat blokkeert), het gebruik van drones om in het buitenland van terrorisme verdachte mensen te liquideren en de onthullingen van Edward Snowden over de spionagepraktijken van met name de National Security Agency (NSA) in de Verenigde Staten en elders in de wereld.

Multilateraal leiderschap

Ondertussen is de strijd tegen IS vijf maanden aan de gang. Obama is er in geslaagd om steun te krijgen van Europese bondgenoten in de luchtoorlog tegen de terreurgroep. Hij

[Koerdische peshmerga-strijders bemannen een tank in Irak. Via multilateraal leiderschap probeert Obama de Amerikaanse inzet tegen IS beperkt te houden. Het grondoffensief moet door lokale groeperingen worden uitgevoerd \(foto: Wikimedia/Boris Niehaus\)](#)

reket er op dat bondgenoten in de Arabische wereld grondtroepen zullen leveren, zoals Irak, of zullen helpen trainen, zoals in het geval van de Syrische opstandelingen die strijden tegen zowel president Bashar al-Assad als tegen IS. De training van deze Syrische strijdkrachten buiten Syrië moet nog beginnen. Het Pentagon verwacht dat het offensief tegen IS in Irak op zijn vroegst in de lente van 2015 zal be-

De verleiding is groot om als krachtdadige president alsnog grondtroepen te sturen

ginnen. De luchtaanvallen hebben enig succes, vooral bij het verdedigen van de Syrisch-Koerdische stad Kobani. In het Westen van Irak schijnt IS echter zijn greep op de provincie Anbar te hebben vergroot, onder andere door

meer dan 300 leden van de Albu Nimr stam te executeren. De slachting dient als waarschuwing tegen de soennieten in de regio dat zij zich niet tegen IS te verzetten (zoals ze dat eerder wel tegen Al-Qaida hadden gedaan). De Amerikaanse chef-Defensiestaf, generaal Martin Dempsey, heeft voorgesteld om de soennitische stammen te bewapenen tegen IS, maar de voornamelijk sjjiitische regering in Bagdad durft dat (nog) niet aan. Sommige Syrische opstandelingen hebben ondertussen kritiek geuit op de luchtaanvallen, omdat die niet alleen IS schaden, maar ook de machtspositie van Assad weer verstevigt.⁷

De ideale oplossing van dit conflict voor Obama is dat er een samenwerking komt van sjiieten en soennieten in Irak, die IS in eigen land verslaan, terwijl Syrische opstandelingen, door Amerikaanse en andere steun, zowel Assad als IS verslaan. Obama wil voorkomen in een langdurig conflict verzeild te raken, waarbij de Amerikanen veel mensenlevens en geld op het spel zetten, en de mogelijkheid bestaat dat de Verenigde Staten verantwoordelijk worden voor het opzetten van een nieuw regime in Syrië. Obama gelooft niet dat de VS succesvol kan zijn in het opzetten van democratische regimes en hij vindt dat de inwoners van Syrië daar zelf voor moeten zorgen. Pogingen om toch een pro-Amerikaans regime op te zetten zouden vooral tot een verdere schade van de reputatie van de Verenigde Staten leiden.

Door dergelijke afwegingen maakt Obama zich onder andere afhankelijk van het succes van de regering in Bagdad en de opstandelingen tegen Assad en IS in Syrië. Mochten de gezamenlijke operaties niet succesvol zijn, dan zal de kritiek van het Republikeinse Congres op Obama alleen

maar toenemen. De kans is dan ook groot dat de steun van de publieke opinie in de Verenigde Staten voor alleen Amerikaanse luchtaanvallen en militaire adviseurs snel zal afnemen. Gezien Obama's overwegingen verwacht ik dat hij standvastig zal blijven. Maar met een Republikeins Congres dat zijn binnenlands beleid zal blokkeren, is de verleiding groot om toch als een krachtdadig president op te treden en alsnog Amerikaanse grondtroepen te sturen. Een dergelijke actie zou op korte termijn tot succes kunnen leiden, maar, als Obama's eigen ideeën kloppen, tot meer problemen op langere termijn.

Prof .dr. Ruud Janssens is hoogleraar Amerikanistiek aan de Universiteit van Amsterdam.

Wilt u reageren?

Mail de redactie: redactie@atlcom.nl

1. Dick Cheney & Liz Cheney, "The Collapsing Obama Doctrine", *The Washington Post*, 17 juni 2014 op <http://online.wsj.com>. De Cheneys richtten ook een actiegroep tegen het buitenlands beleid van Obama, genaamd The Alliance for a Strong America, zie <http://www.strongeramerica.com>.
2. William McCants, "2014 Midterms: ISIS and the Campaign Trail", Brookings Institution, 30 oktober 2014 op <http://www.brookings.edu>.
3. Justin McCarthy, "Ebola Debuts on Americans' List of Top U.S. Problems", Gallup op <http://www.gallup.com>.
4. CNN/ORC opiniepeiling van 29 september 2014 op <http://i2.cdn.turner.com/cnn/2014/images/09/29/orc.poll.pdf>, Gary Langer, "Broad Backing for Air Strikes on ISIS; Less for U.S. Forces as Advisers in Iraq", ABC News, 1 oktober 2014 op <http://abcnews.go.com> en Larry Shannon-Missal, "Seven in Ten Americans Support Continued Airstrikes Against ISIS/ISIL; Split Decision on Sending U.S. Ground Troops", the Harris Poll #96, 23 oktober 2014 op <http://www.harrisinteractive.com>.
5. Bob Woodward, *Obama's Wars* (New York: Simon & Schuster, 2010), 98, 275.
6. Woodward, 235, 280.
7. Spencer Ackerman, "Pentagon denies US strategy to defeat Isis jihadists is unravelling", *The Guardian*, 5 november 2014 op <http://www.theguardian.com>.